

FISCHER MÁRIA

1937–2012

Nem ismertem személyesen. Messze élt, egy faluban a Keleti-Mecsek déli szegélyén. Kevesen tudták, milyen nagyszerű költő, olyan kevesen, hogy az úgynevezett irodalmi élet észre se vette, hogy már nincs közöttünk. Nem tudtam én sem, de honnan tudhattam volna? Decemberben írtam neki: „*Kedves Mária! Régóta nélkülözzük verseit a Holmiban. Szeretnék érdeklődni, hogy van, és ír-e. És persze kérném is, hogy ha vannak új versek, ne habozzon elküldeni őket a Holminak.*” Januárban érkezett fiától a válasz: „*Ma kapcsoltam be Édesanyám számítógépét, és láttam az érdeklődését. Sajnos már nem fog verseket írni, a 2012-es éve a betegséggel való egyenlőtlen küzdelméről, a kimondatlan és papírra vetetlen gondolatairól és a maradék életmorzsák begyűjtéséről szolt. 2012. november 3-án vált könnyebbé a testénél.*” A *Zengő* című helyi lapban búcsúztatta egy volt kolléganője.

„*Nálam az írás nem kedvtelés. Szüvedek a kényszerítő késztetéstől, pszichoszomatikus tünetekkel küszködöm, ha ellenállok. És ez fokozottan így van, mióta a gyerekeimet felneveltem*” – írta nekem 1993. január 28-án. Már jó ideje leveleztünk, nem sokkal a *Holmi* indulása után küldött először verseket, 1990-ben. Egy nyugdíjba készülő tanítónő Hosszúhetényből. Még nem kész benne a költő, de nem üres udvariasság íratja velem a választ: „*Kedves Asszonyom! Higgye el, semmi oka nincs rá, hogy elnézést kérjen, és hogy erőszakoskodásnak érezze a jelentkezését. Megtisztel minket a bizalmával. Versei rokonszenves és érdekes egyéniséget sejtetnek, érdeklődéssel olvastuk valamennyit. Mindegyikben vannak kitűnő részletek. Sajnos azonban nem sikerült hibátlan egészé megformálni őket. A vers menete meg-megbicsaklik – hol a szemlélet, hol a versmérték bizonytalanodik el egy-egy pillanatra. De – ismétlem – szívesen olvastuk, többen is a szerkesztők közül, ezeket a verseket, és ugyanilyen szívesen olvassánk egy későbbi újabb küldeményét is.*” Jöttek is időről időre az újabb küldemények, szabadkozással: részéről, hogy már megint zaklat, részemről, hogy már megint a kifogásaimat sorolom. Négy év telt el így. 1994. január 12-én végre ezt írhattam neki: „*A korábbi versekben talán akadtak érdekesebb, szokatlanabb megoldások is, de ez a hagyományosabb, szordínósabb költői hang töretlenebbül, egy-ségesebben szól. Olyan értéket, olyan csöndes, de annál állhatatosabb törekvést mutat, amely elől most már a Holmi sem akar elzárkózni.*”

Szonettekkel kísérletezett eleinte, a formai keretekbe sehogy sem illeszkedő, disszonáns szonettekkel. Aztán egyszer csak megtalálta a saját formáját. A szonettből megmaradt a tizennégy sor, de a versmérték önállósult: szabadon, ám nagy biztonsággal kezelt, a sorvégeken gyakran áthajló daktilikus lüktetés-lebegés olvasztja egybe gyerekkori emlékekből, álmokból, jelen idejű észleletekből elégikus borút iróniával-öngúnnnyal vegyítve szőtt anyagát. „*Nem a formálás élességével ébreszt figyelmet, hanem az egységes anyagmozgatással. Hangja ritkán forró-sodik fel: nem csúcspontot céloz meg, hanem medret és magának. Fegyelmezett, szorongva szenvedélyes, hamar begombolkozó.*” Így jellemzi ÁLOMHÁZ című

első kötetét Báthori Csaba a *Holmi* 2004. áprilisi számában. Mert 2003-ban végre megjelent az első kötete is, nem pesti kiadónál és nem 2000-ben, ahogy egy darabig remélte, hanem a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány kiadásában, akárcsak 2008-ban a második, a MÁSHOL FÜRDIK A HOLD, és önéletrajzi prózája, a PIROS MEZŐK 2006-ban.

A prózában gyerekkorát eleveníti meg. Fischer Mária Pécsváradon született, nem messze Hosszúheténytől. Apját, aki bányász volt, elviszik munkaszolgálatra Oroszországba, a német neve miatt. Három év múlva kerül haza. Anyja cseléd volt, lányát is annak szánja. Ő, egyelőre, elképzelt világba menekül. Miközben persze éli a falusi szegény gyerekek életét egy férfi nélkül maradt családban. A PIROS MEZŐK vaskos regénynek készült harminc évvel korábban, többszöri átdolgozás során és talán már az érlelődő költő sűrítő tapasztalatával vékonyodott egy éles szemű és gazdag képzeletű, környezetébe nehezen illeszkedő kislány naplójává.

Apja erősen zokon vette, hogy lányai születnek, fiút akart. Ebből a gyerekkorában megszenvedett szükségből kovácsol erényt Fischer Mária a második verseskötetében. Fiktív fivérért-riválisát Habakuknak nevezi el, társául-beszélgetőpartneréül szegődtteti egy terjedelmes versciklusban, támpont lesz belőle fanyar költészetté átlényegíteni a gyerekkor messzebbéről nézett emlékdarabjait, a jelen keseredő tapasztalatát. *„Nem meditálok. Az álmoknak sincs igazuk / már. Infantilis érvekkel törve beszél, / hogyha beszél a magamfajta – tudod, Habakuk. / Józán idők ezek. Azt hisszük, amit hihetünk.”*

Erről a második kötetéről (ahogy az elsőről is) alig jelent meg recenzió. Az interneten mindössze egyet találok, Halmai Tamásét: utánközlés a pozsonyi *Új Szó*ból. Szégyenkezhet bizony a *Holmi* is. De a Déry Tibor-díjat Réz Pál javaslatára megkapta 2006-ban, és a következő évben Lator László neki ítélte az év legjobb verseiért járó nívódíjat a *Mozgó Világnál*. Laudációját ezzel zárta: *„Ritka tehetség. Többnyire az ösztöneire bízta magát, s ha nem is mindig, rendszerint meggyőző olvasóját, hogy minden úgy van jól, ahogy csinálja. Egyszer-egyszer azért mégis azt mondanám: álljon csak meg, Mária! Olvassa el még egyszer, még tízszer, amit leírt! Álljon helyt (mint valamikor Illyés Gyula mondta) minden szaváért, mondataért. De mondom inkább ezt: íme, egy szerencsés alvajáró. Meg-megmozdul alatta a kifeszített kötél, de közben olyasmiket suttog el, amit mások, ébren, soha.”*

2011 márciusában közöltük utoljára. Többnyire öt verset küldött, ezekből választottunk kettőt-hármat. Nem tudhattuk, hogy nem lesz több alkalom. Ámbár, most újraolvasva a (már villámpostán váltott) leveleinket, látom, hogy gyanút foghattunk volna. A versek mellé ezt írta: *„Kedves Szabolcs! Küldök néhány verset, ítéletére bízom őket. Nehéz évem volt, keveset írtam, megpróbáltam elfogadni a nyavalyáimat.”* De elvakított a szerkesztői hév. *„Kedves Mária! De örülök, hogy végre újra jelentkezett! És milyen szép versekkel! Én egyikről se mondanék le szívesen...”* Majd pár nap múlva: *„Réz Pálnak is nagyon tetszenek a versek – mind az ötöt szeretnénk közölni.”* Most látom csak, hogy mindegyikben búcsúzik. Képzelt testvére is vele van, újra és utoljára.

*„Írd föl a falra, hogy itt jártunk, itt ez a hely
volt a tanyánk, ide jöttünk melegedni, ha már
láttuk más faluját, mások templomait.
Most írd, írd, Habakuk, jó testvérem e föld
hátán, mert ez a ház volt országnyi hazánk.
Éjszaka van, szaporán verdes a szív, szaporán
tárgul a gondolat. Ébren maradunk, figyelünk
sok kicsi neszre; anyánk sóhajtása a szél.
Csak jártányi erőnk van kikerülni a bajt.
Orvosok ujjá nyomát őrzi a bőr napokig.
Gyűlik a méz, a cukor, véresejtből a fehér.
Nem tervezzük a reggelt, sem a holnapokat,
nem sírunk, nevetünk hangosan. Elfut időnk,
tűnik a régi világ. Nagy lesz a csend, Habakuk.”*

Jólesik a *Holm*iban tudni ezeket a verseket. Jólesik tudni, hogy nálunk végül is otthon volt, kedves Mária, noha személyesen nem találkoztunk soha.

Várady Szabolcs